

Studia Lednickie, t. XVIII, red. Andrzej M. Wyrwa, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Dziekanowice 2019, ss. 411,
wersja on-line: <http://studialednickie.pl/wiadomosci,tom-xviii.html> (dostęp 18.04.2021).

Publikację otwiera artykuł pióra Andrzeja M. Wyrwy (s. 13–78), poświęcony dziejom Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, napisany w związku z półwieczem działalności placówki oraz trzydziestolecie ukazania się pierwszego tomu omawianej serii. W tekście przedstawiono genezę powstania muzeum w Dziekanowicach, począwszy od połowy XIX w., gdy podjęto pierwsze starania w tym celu, oraz okoliczności powołania jej do życia w latach sześćdziesiątych XX w., a także dalsze, najnowsze dzieje.

Artykuły poświęcone zagadnieniom wchodzącym w zakres szeroko rozumianej historii kultury materialnej znajdują się w głównym dziale — „Studia”. Pierwszy, autorstwa Mieczysława Bursta, omawia problematykę nieudanych lokacji miejskich, tzw. miast zanikłych oraz skasowanych ośrodków miejskich w dorzeczu środkowej Warty i dolnej Wisły na przykładzie siedmiu miejscowości: Budzynia, Dzwonowa, Głębozka, Obrzycka, Ryczywołu, Sławkowa i Stobnicy. Ich lokacja najpewniej nastąpiła w XIV i XV w., ale wszystkie z czasem, choć w różnych okresach, utraciły prawa miejskie (ostatnie w latach trzydziestych XX w) (s. 81–134). Michał Skoczyński dokonuje edycji i zamieszcza reprodukcję przywileju odpustowego dla parafii św. Mikołaja i św. Barbary w Radzimi. Dokument ten został wystawiony dnia 20 marca 1499 r. w Krakowie, a odnaleziono go w zasobach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. Autor charakteryzuje jego cechy zewnętrzne oraz rekonstruuje losy (s. 135–149). Jacek Wrześniński opisuje natomiast unikatowe znalezisko archeologiczne — fragment przedmiotu drewnianego odkrytego na zachodnim przyczółku lednickiego mostu wschodniego. Zidentyfikowano go jako główkę wczesnośredniowiecznego strunowego instrumentu muzycznego — przypuszczalnie to gęśle, rebek lub gudoł. Jego datowanie określono na drugą-trzecią ćwierć XI w. (s. 151–178). Trójka Autorów — Andrzej Pydyn, Benedykt Hac i Mateusz Popek, przedstawia wyniki nieinwazyjnych badań jeziora Lednica, prowadzonych w ramach projektu pt. „Kolebka Piastów — archeologiczne prospekcje podwodne w rejonie jeziora Lednickiego”. W ich trakcie wykorzystano sondę wielowiązkową, profilograf osadów dennych oraz magnetometr cezowy (s. 179–193). Tę część zamyka tekst Maksyma Strychara, w którym Autor zwraca uwagę na konieczność udziału konserwatorów zabytków w trakcie wykopalisk, zwłaszcza przy wydobywaniu kruchych i delikatnych wyrobów ze szkła (s. 195–203). Na przykładzie przedmiotów z tego surowca odkrytych przez archeologów na terenie Narodowego Rezerwatu „Sofia Kijowska” w 2018 r. — kostek mozaikowych oraz części naczyń szklanych z XI–XIII w., a także fragmentów butelek z XVII–XVIII w., podkreśla znaczenie wstępnych zabiegów konserwatorskich, zapewniający zabytkom ochronę przed zniszczeniem w wyniku reakcji chemicznych zachodzących m.in. w związku ze zmianą temperatury oraz wilgotności po wydobyciu ich z ziemi.

Na dział „Materiały i analizy” składają się cztery artykuły. Elżbieta Indycka charakteryzuje zbiór 62 monet wydobytych na cmentarzysku w Gieczu (stanowisko 4), datowanych na X–XII, XIV–XV oraz XVII–XIX w., oraz próbuje określić ich rolę w obrzędach funeralnych (s. 207–243). Natomiast Jakub Linetty opisuje 11 średniowiecznych brakteatów przekazanych w 1873 r. przez Albina hrabiego Węsierskiego do British Museum w Londynie. Większość z nich zidentyfiko-

wano jako wybite w mennicy gnieźnieńskiej Mieszka III Starego pod koniec XII i w pierwszych latach XIII w. (s. 245–270). Andrzej Kowalczyk omawia fragmenty trzech garnków datowanych od przełomu X i XI w. po pierwszą połowę XI w. znalezionych na Ostrowie Radzimskim, przypuszczalnie wykonanych przez tego samego garncarza. Na powierzchni jednego z nich wyrte były dwie schematyczne postacie ludzkie (s. 271–281). Zespół trzech ukraińskich badaczy — Tymur Bobrowskyj, Wołodmyr Sawyck'ij i Maksym Strychar przedstawia wyniki ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzonych w 2018 r. w miejscu zapadliny obok Soboru Mądrości Bożej w Kijowie. Natrafiono wówczas m.in. na fundament ceglano-pieczeniowego oraz ułamki tzw. „mieżygorki” — cegieł piecowych pochodzących z przełomu XIX i XX w. (s. 283–303).

W dziale „Recenzje” zamieszczono tekst Edwarda Skibińskiego (s. 307–319) — opinię na temat książki Tomasza Jurka, *Biskupstwo poznańskie w wiekach średnich* (Poznań 2018)¹.

W dziale „Komunikaty naukowe” znalazły się informacje o przeprowadzonych w 2018 r. badaniach powierzchniowych z użyciem wykrywaczy metali oraz o zrealizowanym rekonesansie lotniczym. Objęły one teren położony nad południową i środkową częścią jeziora Lednica, a wykonano je w ramach projektu „Lednica. Razem dla ratowania zabytków” W wyniku prac odkryto okazały zbiór luźnych zabytków — monety, wyroby metalowe, fragmenty ceramiki, datowane od pradziejów po XX w. Rekonesans lotniczy umożliwił zaś ujawnienie kilku stanowisk na podstawie wyróżników roślinnych. Wymagają one dalszego rozpoznania (s. 323–344).

Na kolejne strony publikacji składają się noty o wydarzeniach z życia Muzeum i nowych publikacjach, które wypełniają dział zatytułowany „Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy” (s. 347–381). Zamieszczono tu omówienie zawartości tomów wydanych dotychczas w serii Studia Lednickie, jak również z publikacji poświęconych średniowiecznej broni ze zbiorów lednickiej placówki². Dalej wzmiankowano o nowym osiągnięciu wydawniczym, tzn. o książce dotyczącej wczesnośredniowiecznej biżuterii pozyskanej z cmentarzyska w Dziekanowicach (z 2019 r.)³ oraz opis wystawy plenerowej — „Gdy bogów by ło wielu...” zorganizowanej w czerwcu 2018 r. podczas lednickiej Nocy Kupały. Dopełnieniem tej partii publikacji jest treść laudacji wygłoszonej z okazji wręczenia po raz 11. Nagrody Lednickiego Orła Piastowskiego, której laureatem zostało Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, oraz wspomnienie autorstwa Krystyny Mileckiej o paleoekologu, Kazimierzu Tobolskim (zmarłym w 2018 r.).

Tom zamykają *Materiały do bibliografii regionu Ostrowa Lednickiego, Giecza, Grzybowa oraz Radzimia za lata 2014–2017* opracowane przez Piotra Kuszczaka (s. 385–411).

Karol Kollinger

(Warszawa; <https://orcid.org/0000-0002-4362-8338>)

BIBLIOGRAFIA

Broń drzewcowa. 2018. *Broń drzewcowa i uzbrojenie ochronne z Ostrowa Lednickiego, Giecza i Grzybowa*, red. A. Sankiewicz, A.M. Wyrwa, Biblioteka Studiów Lednickich, t. XXXVIII, seria B1, Fontes, t. 1, Lednica.

¹ W najnowszym tomie Studiów Lednickich ukazała się odpowiedź T. Jurka na recenzję E. Skibińskiego, zob.: Jurek T. 2020.

² Miecze średniowieczne. 2011; Topory średniowieczne. 2013; Broń drzewcowa. 2018.

³ Groby z biżuterią. 2019.

-
- Groby z biżuterią. 2019. *Groby z biżuterią wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach*, red. J. Wrzesiński, Biblioteka Studiów Lednickich, t. XXXIX, seria B1, Fontes, t. 8:1–2, Lednica.
- Jurek Tomasz. 2020. *Odpowiedź na recenzję Edwarda Skibińskiego*, Studia Lednickie, t. XIX, Dziekanowice, s. 255–258.
- Miecze średniowieczne. 2011. *Miecze średniowieczne z Ostrowa Lednickiego i Giecza*, red. A.M. Wyrwa, P. Sankiewicz, P. Pudło, Biblioteka Studiów Lednickich, t. XXII, seria B1, Fontes, t. 3, Dziekanowice–Poznań.
- Topory średniowieczne. 2013. *Topory średniowieczne z Ostrowa Lednickiego i Giecza*, red. A. Sankiewicz, A.M. Wyrwa, Biblioteka Studiów Lednickich, t. XXVII (2), Lednica.
-